

Šifra kandidata:

Državni izpitni center

M 2 6 1 1 0 3 1 2

SPOMLADANSKI IZPITNI ROK

SLOVENŠČINA

== Izpitna pola 2 ==

Razčlemba izhodiščnega besedila

Petek, 29. maj 2026 / 90 minut

Dovoljeno gradivo in pripomočki:

Kandidat prinese naliveo pero ali kemični svinčnik.

Priloga z neumetnostnim besedilom in konceptni list sta na perforiranih listih, ki ju kandidat pazljivo iztrga.

SPLOŠNA MATURA

NAVODILA KANDIDATU

Pazljivo preberite ta navodila.

Ne odpirajte izpitne pole in ne začenjajte reševati nalog, dokler vam nadzorni učitelj tega ne dovoli.

Prilepite kodo oziroma vpišite svojo šifro (v okvirček desno zgoraj na tej strani).

Izpitna pola vsebuje 19 nalog (in eno neobvezno dodatno nalogo). Število točk, ki jih lahko dosežete, je 90. Za posamezno nalogo je število točk navedeno v izpitni poli.

Rešitve pišite z naliveim peresom ali s kemičnim svinčnikom v izpitno polo v za to predvideni prostor **znotraj okvirja**. Pišite čitljivo in skladno s pravopisnimi pravili, vendar ne samo z velikimi tiskanimi črkami. Če se zmotite, napisano prečrtajte in rešitev zapišite na novo. Nečitljivi zapisi in nejasni popravki bodo ocenjeni z 0 točkami. Pazite na slovnično in pravopisno pravilnost odgovorov (možnost odbitnih točk zaradi jezikovnih napak). Osnutek 19. naloge, ki ga lahko napišete na konceptni list, se pri ocenjevanju ne upošteva.

Zaupajte vase in v svoje zmožnosti. Želimo vam veliko uspeha.

Ta pola ima 20 strani, od tega 3 prazne.

V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite. V sivo polje ne pišite.

L

Konceptni list

Priloga k izpitni poli 2 (M261-103-1-2)

»Najhitrejša« slovenska beseda je *kruh*. Kaj pravzaprav to pomeni in koliko besed poznamo?

Maja Kač

Ljubljana, 12. 9. 2025
MMC RTV SLO

U Raziskave v ZDA so pokazale, da povprečni 20-letni govorec ameriške angleščine pozna kakšnih 42.000 besed. Med 20. in 60. letom se nauči še okrog 6.000 dodatnih besed. Za slovenščino se navajajo podobne številke, točnejši rezultat pa bo pokazal Besedomat.

1 Besedomat je preizkus poznavanja besedišča, ki ga izvajajo na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. K sodelovanju vabijo čim več govorcev slovenščine. Jezikoslovci so pripravili neke vrste anketo oz. igro, s katero preverjajo, katere besede so v slovenskem jeziku najpogostejše in kako bogat je besedni zaklad govorcev slovenščine. Doslej je bilo rešenih nekaj več kot 40.000 anket. Po besedah vodja projekta dr. Andreja Perdiha se s sodelavci radi pošalijo, da je ta raziskava na neki način skoraj že referendumsko vprašanje o slovenščini, saj jih anketo izpolni toliko, kolikor jih v povprečju odda volilni listič pri katerem od referendumov.

Če menite, da gre za pravo slovensko besedo, pritisnite tipko J na tipkovnici, sicer pritisnite tipko F.

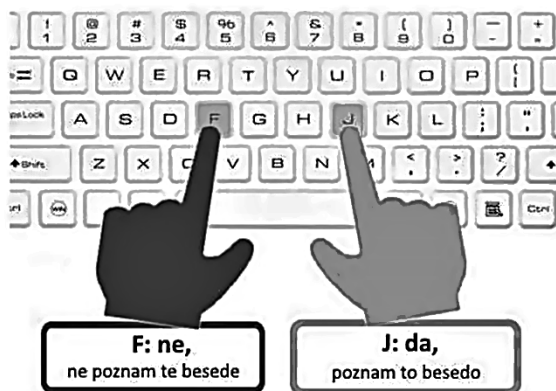

Foto: Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU

2 Čeprav so že za 35.000 besed zbrali po sto odgovorov, ki so potrebni, da dobijo statistično zanesljiv vzorec govorcev slovenščine, odgovore še vedno zbirajo. »Skupno imamo namreč pripravljenih kar 80.000 besed. Morda se tako velike številke zdijo nedosegljive, vendar izkušnje katalonskih raziskovalcev, s katerimi smo v stalnem stiku, kažejo, da se bo v nekaj letih število odgovorov še vsaj podvojilo,« za MMC pove Perdiha. »Zelo pozitivno je tudi, da smo v primerjavi s tujimi raziskavami dosegli povsem primerljiv delež govorcev slovenščine, ki je vsaj enkrat sodeloval v igri Besedomat, seveda pa je vsak vabljen, da se preizkusi večkrat,« doda.

3 Pravila Besedomata so preprosta. Od izpolnjevalca anketa zahteva vsakič enako odločitev – ali prikazano besedo pozna ali ne? Uporabnik oziroma uporabnica nato klikne »da« ali »ne«. Morebitni lažnivci so hitro razkrinkani, saj so jezikoslovci v nabor besed podtaknili tudi nekaj takih, ki ne obstajajo, s čimer zagotavljajo verodostojnost odgovorov.

OBRNITE LIST.

4 Pobuda za projekt v resnici ne prihaja od jezikoslovcev, pač pa so jo podali logopedi Nevrološke klinike UKC-ja Ljubljana, ki tovrstne podatke potrebujejo za klinično obravnavo odraslih z jezikovnimi težavami, na primer po možganski kapi, poškodbah glave ali možganskem tumorju. Kot še pove vodja projekta, bodo lahko izboljšali tudi prepoznavanje prvih znakov kognitivnega upada, zlasti demence. Takšna raziskava je velikega pomena tudi za psiholingviste, ki raziskujejo, kako jezikovne aktivnosti potekajo v naših možganih. Za druge jezikoslovce pa je to za zdaj še nepopisan list. Preizkusili bodo, kako lahko rezultate uporabijo v slovaropisju, morda pa bodo uporabni tudi pri poučevanju slovenščine kot tujega jezika in pri urejanju besedil.

5 Katere so torej »najhitrejš« slovenske besede in kaj pravzaprav to pomeni? Gre za besedo, ki se med pogovorom najhitreje pojavi v naših možganih. Ko govorimo, ne razmišljamo zavestno, v kateri sklon jo bomo postavili ali kako jo bomo izgovorili. Čeprav se morda zdi, da besede preprosto priletijo iz ust, je v ozadju izjemno hiter in zapleten proces. Strokovnjaki ugotavljajo, da človek v povprečju izbere in izgovori dve do tri besede na sekundo. To pomeni, da možgani pravo besedo iz spomina priključijo v manj kot pol sekunde. V tem kratkem trenutku se zgodi veliko – najprej poiščemo pomen, nato ustrezno slovnično obliko, na koncu pa jo še uskladimo z že izgovorjenim delom stavka. Večinoma teče proces gladko, a včasih nastanejo zastoji, ko imamo besedo na koncu jezika, a je nikakor ne moremo izreči.

6 Jezikoslovci so bili preveč radovedni, da bi počakali do konca zbiranja, in tako so na podlagi zbranih podatkov že preverili nekaj osnovnih vprašanj. Sogovornik pojasni, da je na prvem mestu po hitrosti priklica beseda *kruh* s povprečnim časom le 0,83 sekunde. *Kruhu* sledijo *oče, kolo, voda, roža, igra, pismo, roka, poštar, ladja, konj, šola, usta, plašč, buča, muha, riba, šopek, čebela in pes*. »Zavedati pa se moramo, da veliko besed še ni prišlo na vrsto,« opozori raziskovalec. »Vrstni red se lahko z dodatnimi raziskanimi besedami še spremeni in kaj lahko se bo vanj vrinila še kakšna druga beseda, ki bo morda celo prevzela prvo mesto. Nabor je v resnici zelo pričakovan, saj predstavlja jedrni del slovenskega besedišča, ki ga sestavlja več tisoč besed – med njimi ne pričakujemo velikih razlik. Zanimivo bo videti tudi, kako na hitrost odgovarjanja vpliva dolžina besed.«

7 Hitrost priklica ni odvisna le od bogastva našega besednega zaklada, ampak tudi od tega, kako pogosto določeno besedo uporabljamo in v kakšnem kontekstu govorimo. Hitrejši smo pri znanih temah in v domačem okolju. »Ker si pri anketi, kot je Besedomat, ne moremo pomagati s kontekstom, je priklic iz spomina nekoliko počasnejši kot v vsakdanjem pogovoru. A ta metoda kljub temu razkrije, katere besede priključimo hitreje kot druge. Po drugi strani pri prikazanih besedah na vprašanje, ali to besedo v slovenščini poznamo, odgovarjamo samo s preprostim »da« ali »ne«. Po razumevanju pomena besed torej ne sprašujemo, seveda pa že razmišljanje o pomenu vpliva na to, kako hitro podamo odgovor. Pričakujemo lahko, da je ta čas pri besedah *glava, spati in zelen*, ki jih dobro poznamo in veliko uporabljamo, zelo kratek, pri manj znanih besedah pa daljši, ker potrebujemo več časa za razmislek o tem, ali besedo poznamo, in če se sprašujemo, kaj neka beseda sploh pomeni,« pove Perdih.

8 Po Perdihovih besedah so se za potrebe izdelave slovarjev že več stoletij zbirala besedila in danes poznamo digitalne zbirke besedil, t. i. korpuse, ki lahko vsebujejo tudi več milijard besed. Na podlagi teh lahko zato zelo enostavno dobimo podatek, katere besede so v rabi najbolj zastopane. Toda pogostost besed v rabi sama po sebi še ne pove, kolikšen je povprečen besedni zaklad ljudi, opozori. »Obstajajo namreč besede, ki jih redko zapišemo ali javno izrečemo, pa jih veliko govorcev pozna. Prav tako se nekatere besede zapisujejo razmeroma pogosto, čeprav so znane le ožjemu krogu ljudi. Pojavljanje teh nasprotij je gotovo zanimivo in upam, da nam bo uspelo identificirati tudi razloge za takšno stanje,« razlaga.

(Prirejeno po: <https://www.rtvsl.si/kultura/jezik/najhitrejsa-slovenska-beseda-je-kruh-kaj-pravzaprav-to-pomeni-in-koliko-besed-poznamo/757433#>. Pridobljeno: 12. 9. 2025.)

Pozorno preberite izhodiščno besedilo in rešite naloge.

1. Poimenujte okoliščine nastanka izhodiščnega besedila. Dopolnite preglednico.

Maja Kač	
	Čas objave besedila
MMC RTV SLO	
	Naslovnik

(2 točki)

2. Podčrtajte ustrezne možnosti ob poševnici.

Izhodiščno besedilo je:

- javno / zasebno,
- enogovorno / dvogovorno,
- pretežno subjektivno / pretežno objektivno,
- praktičnosporazumevalno / publicistično (medijsko) / znanstveno / uradovavno.

(2 točki)

3. V večstavčni povedi pojasnite naslovno trditev, da je »najhitrejša« slovenska beseda *kruh*.

(3 točke)

4. S pomočjo 4. odstavka izhodiščnega besedila navedite tri raznovrstna strokovna področja, na katerih bodo rezultati projekta Besedomat lahko uporabni.

- ---
- ---
- ---

(2 točki)

5. V oglate oklepaje napišite izgovor obkroženih delov besed.

odg**ov**or []
govor**ec** []
prei**zk**us []
razmiš**lj**anje []
vzorec []
najbo**lj** []

(3 točke)

6. Kako bi v knjižnem jeziku izgovorili naglašene besede? Obkrožite črko, s katero je zapisan naglašeni samoglasnik, in podčrtajte ustrezno možnost ob poševnici.

z rešenimi Naglašeni samoglasnik je ozki e / široki e / i.
verodostojnost Naglašeni samoglasnik je ozki e / široki e / ozki o / široki o.
jedrni Naglašeni glas je samoglasnik i / polglasnik pred r / široki e.

(3 točke)

7. Preberite slovarski sestavek iz Slovenskega etimološkega slovarja Marka Snoja.

besêda -e -ž lat. 'vocabulum, verbum' (15. stol.), star. pomen je tudi 'govor, pogovor', *besêden, besednják, ubeséditi, besedílo, besedíšče, dobesêden* ipd.

Razlaga

Enako je stcslovan. *besêda* 'beseda, (po)govor', hrv. *bèsjeda* 'svečan govor', rus. *beséda* 'pomenek, predavanje', češ. *beseda* 'pogovor, klepet, zabava, čitalnica'. Pslovan. **besêda* 'pogovor' se je domnevno prek pomena 'pogovor skupaj sedečih ljudi' razvilo iz *'sedenje skupaj'. Element **be-* je predpona (ki verjetno pomeni 'skupaj'; Čop, SR XII, 171 s., Razprave SAZU VIII, 107), korenski del pa je izpeljan iz ide. **sed-* 'sedeti' (Be I, 18, ES I, 212, SP I, 215). Podoben pomenski razvoj zasledimo v stind. *upanišad-* 'vrsta filozofskega spisa', kar je prvotno pomenilo 'ponižno, tiho sedenje', sestavljeno iz stind. *upa* 'semkaj, k' v stranskem pomenu 'tiho, ponižno', *ní* 'dol' in *sad-* 'sedeti'.

7.1. S pomočjo slovarskega sestavka ugotovite, ali so navedene trditve pravilne. Obkrožite DA ali NE.

Beseda <i>beseda</i> je bila v slovenščini prvič zapisana v 15. stoletju.	DA	NE
Beseda <i>beseda</i> je razširjena tudi v drugih slovanskih jezikih.	DA	NE
Besede <i>besednjak, ubesediti, besedišče, dobeseden</i> so domače besede.	DA	NE
Beseda <i>beseda</i> izvira iz stare cerkvene slovanščine.	DA	NE

(2)

(2 točki)

Tvorjenka	Besedotvorno obrazilo	Vrsta tvorjenke
povsem		
slovaropisje		
izpolnjevalec		
nedosegljiv		

(4)

Tvorjenka *izpolnjevalec* je tvorjena iz besede _____ in ima besedotvorni pomen dejanje / vršilec dejanja / nosilec lastnosti / sredstvo dejanja.

(2)
(6 točk)

10. Preberite povedi in rešite naloge.

Pogostost besed v rabi sama po sebi še ne pove, kakšen je povprečen besedni zaklad ljudi, opozori. »Obstajajo namreč besede, ki jih redko zapišemo ali javno izrečemo, pa jih veliko govorcev pozna. Prav tako se nekatere besede zapisujejo razmeroma pogosto, čeprav so znane le ožjemu krogu ljudi. Pojavljanje teh nasprotij je gotovo zanimivo in upam, da nam bo uspelo identificirati tudi razloge za takšno stanje,« razlaga.

10.1. Iz povedi izpišite:

- vrstni pridevnik: _____
- samostalnik, ki se sklanja po 2. ženski sklanjatvi: _____
- samostalnik s posebnostjo v sklanjanju, in sicer z vrivanjem samoglasnika *i* v rod. mn.:

- osebni samostalniški zaimek: _____

(2)

10.2. Iz povedi izpišite pridevnik v stopnjevani obliki in stopnjo pridevnika poimenujte.

Izpis pridevnika v stopnjevani obliki: _____

Poimenovanje stopnje izpisanega pridevnika: _____

(2)

10.3. Iz samostalnika *govorec* tvorite svojilni pridevnik in ga uporabite v smiselni povedi.

(2)
(6 točk)

11. 11.1. Izpisanim glagolom določite glagolski vid in pripišite vidski par.

Izpisani glagol	Glagolski vid	Vidski par
izrečemo		
bo uspelo		
razlaga		

(3)

11.2. Preberite poved in podčrtajte ustrezno možnost ob poševnici.

»Zavedati pa se moramo, da veliko besed še ni prišlo na vrsto,« opozori raziskovalec.

Glagol *opozori* je glede na glagolski vid nedovršni / dovršni

in izraža zaključeno dejanje kot celoto / trajajoče dejanje.

(2)
(5 točk)

12. Preberite poved.

Povprečni 20-letni govorec ameriške angleščine pozna kakšnih 42.000 besed. Med 20. in 60. letom se nauči še veliko novih besed.

12.1. Iz povedi izpišite dva raznovrstna števnik in jima določite vrsto.

Izpis števnika	Vrsta števnika

(2)

12.2. Besedo *20-letni* v celoti zapišite s črkami in določite vrsto tvorjenke.

Zapis besede s črkami:

Vrsta tvorjenke: _____

(2)
(4 točke)

13. Preberite poved.

Doslej je bilo rešenih nekaj več kot 40.000 anket.

13.1. Glagolu v povedi določite glagolski način.

Glagolski način:

(1)

13.2. Zakaj je tvorec besedila v tej povedi uporabil prav ta glagolski način?

(2)

13.3. K povedi *Doslej je bilo rešenih nekaj več kot 40.000 anket* dopišite ново smiselno poved, v kateri se boste na nanašalnico *nekaj več kot 40.000 anket* navezovali z zaimkom.

Nova poved: _____

(2)
(5 točk)

14. Preberite poved.

14.1. V povedi s podčrtovanjem določite stavčne člene in njihove dele.

V množični raziskavi slovenskega besedišča morajo jezikoslovci dobiti podatke o rabi najbolj zastopanih besed.

(4)

14.2. Poved zanikajte in jo v celoti napišite na novo.

(3)
(7 točk)

15. Opazujte poved.

15.1. Grafično prikažite skladiščno sestavo povedi (S-strukturo).

Morda se tako velike številke zdijo nedosegljive, vendar izkušnje katalonskih raziskovalcev, s katerimi smo v stalnem stiku, kažejo, da se bo v nekaj letih število odgovorov še vsaj podvojilo.

(3)

15.2. Poimenujte vrsto priredja in vrsti odvisnikov v povedi.

Vrsta priredja: _____

Vrsta prvega odvisnika: _____

Vrsta drugega odvisnika: _____

(3)
(6 točk)

M 2 6 1 1 0 3 1 2 1 3

16. Preberite povedi in rešite naloge.

Po Perdihovih besedah so se za potrebe izdelave slovarjev že več stoletij zbirala besedila in danes poznamo digitalne zbirke besedil, t. i. korpuse, ki lahko vsebujejo tudi več milijard besed. Na podlagi teh lahko zato zelo enostavno dobimo podatek, katere besede so v rabi najbolj zastopane. Toda pogostost besed v rabi sama po sebi še ne pove, kolikšen je povprečen besedni zaklad ljudi, opozori. »Obstajajo namreč besede, ki jih redko zapišemo ali javno izrečemo, pa jih veliko ljudi pozna.«

16.1. V katerem pomenskem razmerju sta 1. in 2. poved?

Povedi sta v _____ razmerju.

(1)

16.2. V katerem pomenskem razmerju sta 2. in 3. poved?

Povedi sta v _____ razmerju.

(1)

16.3. Katera beseda iz 3. povedi to pomensko razmerje (v nalogi 16.2.) neposredno izraža?

(1)

16.4. V katerem pomenskem razmerju sta 3. in 4. poved?

Povedi sta v _____ razmerju.

(1)

16.5. Podčrtajte ustrezno možnost ob poševnicah.

V zgornjih povedih je prevladujoči način razvijanja teme (slogovni postopek)

opisovanje / razlaganje / obveščanje / pripovedovanje.

(1)

(5 točk)

OBRNITE LIST.

17. Preberite poved.

Obstajajo namreč besede, ki jih redko zapišemo ali javno izrečemo, pa jih veliko ljudi pozna.

17.1. Odvisnik v povedi pretvorite v sopomensko besedno zvezo in poved ponovno napišite.

Poved: _____

(2)

17.2. Katero neosebno glagolsko obliko ste uporabili pri pretvorbi odvisnika v sopomensko besedno zvezo?

(1)
(3 točke)

18. V spodnjem besedilu je 10 jezikovnih napak. Popravite jih.

Pri projektu besedomat gre za razmeroma nov način množičnih raziskav, ki so aktualne šele dobro desetletje, k čemer je močno pripomogel razvoj informacijske tehnologije. Po podatkih Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU so bile doslej tovrstne ankete opravljene za nizozemščino, angleščino, španščino, katalonščino in italjanščino. Slovenski projekt, z katerim želijo ugotoviti kolikšen je povprečni besedni zaklad Slovenk in Slovencev so razvili po katalonskemu vzoru. Anketa je zasnovana tako, da uporabnik za vsako od besed, ki se prikažejo na zaslonu, presodi ali je del Slovenščine ali ne. Pričakujejo, da bodo s to raziskavo dobili še izboljšano metodo za izdelavo slovarjev.

(5 točk)

19. Predstavljajte si, da ste Petra/Peter Novak, vodja jezikoslovnega krožka na šoli. V krožku želite ob mednarodnem dnevu slovarjev organizirati strokovno predavanje o besednem zakladu govorcev slovenščine, kot predavatelja pa ste predvideli dr. Andreja Perdiha. Napišite mu **uradno prošnjo**, s katero boste jezikoslovca prosili za sodelovanje pri dogodku. V prošnji pojasnite razloge za pisanje, navedite dve podtemi, ki naj bi ju predavatelj izpostavil, ter utemeljite, zakaj je tema predavanja danes aktualna. Manjkajoče podatke si izmislite. Osrednji del prošnje (brez glave) naj obsega najmanj 90 besed. Svetujemo vam, da besede na koncu preštejete in število zapišete v okence na strani 16.

(17 točk)

L

Število besed:

NEOBVEZNA DODATNA NALOGA

Opazujte geselska sestavka, v katerih je prikazana beseda oče.

Hieronim Megiser: *Dictionarium quatuor linguarum* /.../
Germanicae, Latinae, Illyricae, Sclavonicae & Italicae
(Slovar štirih jezikov: nemškega, latinskega, slovenskega
in italijanskega), Gradec, 1592.

ôče -éta m, im. mn. očétje tudi očéti (ó é)

1. *moški v odnosu do svojega otroka*: /.../ ima še očeta in mater; ubogati očeta; dober, skrben oče; dragi, ljubi oče; materin oče; skrbi zanj kot pravi oče *požrtvovalno* / po očetu so si v sorodu / ekspr. svojim učencem je bil drugi oče / kot nagovor počakaj, oče /.../

2. v zvezi **stari oče oče očeta ali matere**: varuje ga stari oče; obiskati starega očeta
// nav. mn., ekspr. *prednik*: naši očétje so živeli tu; zavreči vero očetov /.../

Slovar slovenskega knjižnega jezika²

Kako so se skozi stoletja spremenili črkopis ter slovnični in pomenski opis besede oče? Na podlagi ugotovljenih sprememb se opredelite do uporabnosti Megiserjevega slovarja v 16. stoletju in Slovarja slovenskega knjižnega jezika² v 21. stoletju za govorca slovenščine. Pri tem uporabite jezikoslovne pojme, ki ste jih usvojili pri pouku slovenščine.

(5 točk)

Prazna stran

Prazna stran

Prazna stran